

MEJNI REŽIMI - Evropa, Italija in Slovenija ter manjšine

Pandemija covida-19 ali meja kot metoda?

Marija Jurić Pahor

TRST – Meja, kot ugotavlja Sandro Mezzarda in Brett Neilson v knjigi *Border as Method* (slovenski prevod je izšel leta 2018), postaja vse bolj metoda. Drugače od teoretikov, ki menijo, da se bo povečala selektivna prepustnost meja, ker bo vstop v razvite države omogočen samo še izbranim, avtorja trdita, da bodo meje vse bolj namenjene rekrutiranju nove delovne sile, ki bo ohranjala privilegije bogatega sveta. A ne le to. Dokazujejo, da mejam tudi v prihodnje ne bo popuščala moč, pač pa se bo, v nasprotju s še nedavnimi pričakovanji, njihova vloga v svetovni ekonomiji in socialni podobi naših družb krepila.

To je tudi osnovno sporočilo v času pandemije novega koronavirusa. Če se je še pred dobrim desetletjem zdela, da meje padajo in da živimo v Evropi ali celo svetu brez mej, se danes zdi, da se meje pomnožujejo in vznikajo celo na prostori, kjer jih včeraj še ne bi pričakovali. V prvi polovici aprila, torej sredi pandemije, so v občini Kočevje in Dol ter v južnih predelih Primorske začeli postavljati nove ograje za preprečevanje nezakonitih prehodov. Za dobrih 40 kilometrov panelne ograje bo Slovenija plačala 4,8 milijona evrov. 15. aprila je del državnega vrha v družbi ključnih mož policije in vojske na obisk mejnega območja na Kolpi prišel zato, da bi v javnost poslal sporočilo, kako pomembno bi bilo zaradi pandemije poslati na mejo vojske z dodatnimi pooblastili. Kot navaja novinar Dela Ali Žerdin, je »ukrep podelitve dodatnih pooblastil vojski, znan po šifri člen 37.a, pravno izjemno občutljiv ukrep. Tako občutljiv je, da se morata z njim strinjati dve tretjini glasujočih poslancev.« Toda, kot opazujeta, pravniki in njegovo uveljavitev ni v skrbi za zajezitev epidemije, saj so možje in peščica žensk, ki so se zbrali na Kolpi, demonstrativno in navidez sproščeno (tesno skupaj, v pogovoru, brez mask) kršili navodila javnozdravstvenih oblasti.

Zaradi preprečevanja okužb so številne države vzpostavile posebne režime prehajanja svojih meja. Ne le na meji s Hrvaško, tudi na notranji schengenski meji (z Italijo, Avstrijo in Madžarsko), kjer je bil z vstopom Slovenije v schengensko območje leta 2007 odpravljen nadzor, sedaj veljajo določene (začasne) omejitve prometa, marsikje pa so spremenjeni tudi pogoji za vstop tujcev oz. slovenskih državljanov v državo oziroma izstop iz nje. Na meji z Italijo so bile 18. marca na cestnih povezavah vzpostavljene štiri kontrolne točke (nekoliko pred tem jih je bilo šest), in sicer na mejnih prehodih Vrtojba, Fernetiči, Škofije

in Krvavi potok. Ti ukrepi ne presenečajo in so, če so v prid prebivalstva in ne v službi oblikovanja novih oblik dominacije in politizacije, neobhodno potrebni, saj je Evropa z Italijo in Španijo na čelu postala in bila dalj časa svetovno žarišče pandemije covida-19. Poleg tega se zdijo mejni nadzori celo učinkoviti, pa čeprav koronavirus ne pozna meja. Najmanj okuženih v Sloveniji beležijo ob posavski regiji ravno v regijah ob meji z Italijo: v goriški in obalno-kraški regiji.

»Mi nismo Italija« ali strah pred »okužbo«

Nedvomno tej statistiki botruje tudi groza, ki se je sprostila ob zavesti številnih okužb in smrtnih žrtev zaradi koronavirusa v Lombardiji, Venetu in Furlaniji - Julijski krajini. Gre v bistvu za grozo pred neomejenim stikom, pretokom in izmenjavo – pravzaprav grozo okužbe in mešanja.

Ko je bil koronavirus najprej priznan kot bolezen in nato še kot globalna pandemija, so se razvili zemljevidi izvora bolezni in njene širitve, ki so se sprva osredotočali na kitajski Wuhan, nakar so se začela ugibanja, kako je »wuhanski virus« zašel v Italijo, in oči so bile uprte v pogoste, ne zgolj ekonomske stike Italijanov s Kitajci. Kroži tudi hipoteza o dvojnem izvoru koronavirusa: kitajskem in italijanskem. Prebivalci Italije polagoma niso več smeli vstopati v vse večje število držav. Tudi EU je Italijo načrtno osamljala. Slovenski časopisi so že v naslovih izražali bojzani tipa: koronavirus »je že nevarno blizu«, »pred vrati«, »Koronavirus mori po Italiji«, »Italijani vedno bolj nezaželeni«.

Dominantni diskurz se je v preventivi pred koronavirusom začel vrteti skorajda izključno okrog higiene – in to z uporabo pojmov, ki priključijo močne čustvene odzive, saj gradijo na dramatičnih opisih razmer ter ustvarjajo vtis o skorajšnji katastrofi in visoki stopnji ogroženosti (predvsem obmejne) prebivalstva: izogibati se moramo stiku, uporabljati zaščito in meje pojmovati kot zaščitne pregrade. Sam Jelko Kacin, govorec slovenske vlade za obvladovanje in zajezitev krize, se je na novinarski konferenci 26. marca pravcaro »junaško« podal na zaščitne okope meja svoje nacije in poudaril: »Mi nismo Italija in nočemo biti Italija. Mi to zmoremo.« Spomnil je, da je okužb manj blizu meje z Italijo, nakar je naglasil: »Zdi se, da se tam ljudje zaradi bližine Italije bolj zavedajo pomena ukrepov. Tako mora biti [...] povsod, po celotni Sloveniji« (www.regionalobala.si, 26. marca). S tem pa je dal vedeti, da so mejni re-

žimi, pa čeprav vzpostavljeni »v skrbi za zdravje«, kaj lahko tudi sredstvo discipliniranja in implicitnega stigmatiziranja ljudi, ki živijo za mejo. Takšnim ljudem, tako tenor, se je treba izogibati, jih izločiti, delegirati v temen prostor nevarnega, okuženega in tabuiziranega.

»V teh hudih kriznih razmerah je treba v odnosih z Italijo in z našo takšnejšo manjšino misliti tudi na jutri,« je svojo državo posvaril diplomat Iztok Mirošič, nekdanji slovenski veleposlanik v Rimu (Primorski dnevnik, 9. aprila). V času pandemije je bil Mirošič prvi na državnem parketu, ki se ob misli na »domače probleme« ni zbal omeniti slovenske manjšine v Italiji, jo upoštevati kot subjekt, tudi »obmejna območja« ni slikal v strahopodobah, temveč jih je dojel kot prostor dialoga in socialne bližine. Slovenija, tako Mirošič, bi kljub zaostrenim razmeram lahko sprejela bolnika ali dva iz sosednje države na zdravljenje v istrsko bolnišnico z zdravniki in osebjem, ki obvladajo tudi italijanščino. Šlo bi za akt solidarnosti, ki bi se ga lahko ustrezno predstavilo tudi na ravni EU.

Zapoznili evropski solidarizem, manjšine

V Italiji najbolj odmevajo solidarnostne prakse in oblike medsebojne pomoči, ki jih je bila ta država deležna zlasti iz držav zunaj EU: Kitajske, Kube, Rusije, a tudi Albanije in Somalije. Nemčija je šele ob začetku aprila na svoje oddelke za intenzivno nego sprejela okrog 50 hudo obolelih italijanskih pacientov, nekaj zdravnikov pa poslala v Neapelj.

Predsednica Evropske komisije Ursula von der Leyen je ob začetku aprila samokritično zapisala v kolumni za časnik *La Repubblica*, da EU Italiji v prvih dneh krize ni pomagala tako, kot bi morala. Napovedala je, da bo EU vzpostavila do 100 milijard evrov vreden sklad za tiste, ki so izgubili službe. Ni pa ogovorila teme skupnih koronaobveznic, solidarnostnega instrumenta, ki bi ga Italija, Španija in druge evropske države potrebovale za gospodarsko okrevanje po pandemiji. Znotraj evrskega območja so se namreč – podobno kot v času grške krize – začele ponovno ustvarjati meje-ločnice med severom in jugom, to je Nemčije ob podpori zlasti Nizozemske na eni strani ter Italije in Španije od podpori Francije in drugih držav, med njimi Slovenije, na drugi strani. Po mnenju severnih članic naj bi se južne članice »vedle neodgovorno, zapravljivo, potem pa izstavile račun gospodarnim severnim sosedam«, pravi Dušan Mramor, ekonomist in nekdanji finančni minister

Italijanski policisti in vojska na mejnem prehodu pri Fernetičih (levo, Fotodamj@an); slovenski predsednik z vojaškim in ministrskim spremstvom na slovenski južni meji (desno)

Republike Slovenije. Gre za stališče, ki ga, tako Mramor, raziskave in dejstva ne potrjujejo (RTV SLO, 7. aprila), ujema pa se z dognanji Mezzadre in Neilsona, ki pravita, da bodo meje vse bolj namenjene rekrutiranju nove delovne sile, ki bo ohranjala privilegije bogatega sveta. Vseeno pa bi moralo biti v interesu severa, da je kar se da solidaren z jugom, sicer Unije ne bo več.

Evropska unija se vse bolj spopada z očitki, da je v krizi, ki jo je sprožila pandemija, precej neučinkovita in neuskaljena, v nevarnosti je evropska kohezija. O tem govori tudi odmevni poziv filozofov Roberta Castaldija in Daniela Innerarityja k večji odzivnosti EU v kriznem stanju pandemije, ki so ga podpisale številne pomembne evropske osebnosti, med njimi Romano Prodi, nekdanji predsednik Ev-

Meje bodo vse bolj namenjene rekrutiranju nove delovne sile, ki bo ohranjala privilegije bogatega sveta – V nasprotju s pričakovanji se bo vloga meja v svetovnem gospodarstvu in socialni podobi družb v prihodnje krepila

ropske komisije in predsednik italijanske vlade. Poziv so podprle tudi krovne organizacije slovenske narodne skupnosti v Italiji SKGZ in SSO ter italijanske narodne skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem (Italijanska unija). V ustreznem dopisu z dne 27. marca izražajo zaskrbljenost nad neuskaljenostjo držav v zvezi z ukrepi predvsem na mejnih prehodih, »saj takemu stanju nismo priča že sedemdeset let«. Obmejni prostor so, kot poudarjajo, »vedno razumeli kot območje odprtosti«, EU pa kot instanco, ki je poklicana, da podpira »prizadevanja, ki smo jih v preteklih desetletjih vložili v rušenje fizičnih in miselnih mej«. Dopis sklenejo s pozivom: »Čas je za evropsko enotnost in ne za nacionalno delitev.«

Zdrs v nacionalizem in avtoritarizem?

Prihodnost evropskega projekta je na preizkusu. Obsežna akcija, ki bi pokazala najbolj prizadetim državam – zlasti Italiji, Španiji –, da je evrsko območje trdno, bi bila izjemno pomembna. Na novo bi veljalo premisliti tudi EU. Navsezadnje v omenjenih in drugih državah obstajajo protievropska gibanja. Glasovi, da se bo Evropa po pandemiji spopadala z okrepljenimi nacionalizmi (in populizmi), ne utihnejo. Izključevalna narava nacionalne države, ki jo simbolizira in uresničuje meja, je v današnjem svetu še kako prisotna in skorajda nesramljivo spojena z militarističnim diskurzom. Francoski predsednik Macron je v svojem kriznem nagovoru sredi marca svojim državljanom slavnostno razglasil: »V vojni smo.« Janez Janša je pandemijo primerjal z vojno za Slovenijo. 19. marca je naznanil, da bo vojska

začela popolnjevati enote s prostovoljno rezervo. Obisk predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja, dveh ministrov ter policijskih in vojaških velmož daje vedeti, da se ob utrjevanju državnih mej utrjuje tudi zunanja evropska meja, znana kot schengenska. Rezilni žici, ki potuje s tokom Kolpe, se je pridružila še panelna in tako dodala svoj »prispevek« k ustvarjanju mejnih ali »kužnih ljudi«, v tem primeru zlasti t.i. »ilegalnih migrantov«.

Katalonski novinar Vincent Partal je v pogovoru z Bojanom Brezigarjem (Primorski dnevnik, 28. marca) povedal, da španska vlada pod pretvezo boja proti koronavirusu pošilja vojsko na ulice in to prodaja kot »domoljubje«. Vsak dan naj bi vojska opravljala tiskovne konference v imenu vlade. Španska vlada je (začasno) razveljavila vse pristojnosti pokrajinskih avtonomnih vlad. Pedro Sánchez se, kot izhaja iz intervjuja, ne predstavlja kot predsednika vlade, ampak kot »pristojna oblast«, tj. s terminologijo, ki so jo v Španiji uporabljali v času

vojaške diktature. Je pa Sánchez prek britanskega *Guardiana* (5. aprila) tudi zapisal, da si bo morala EU za čas po pandemiji izdelati kakšen novi Marshallov plan (izraz, ki ga je vključno z dikcijo uporabila tudi predsednica Evropske komisije Ursula van der Leyen; www.spiegel.de, 5. april), podobno kot tedaj, ko je bila po drugi svetovni vojni porojena iz pepela uničenja in vojne. Dejal je, da je čas, da »razbijemo stare nacionalne dogme. Vstopili smo v novo obdobje in potrebujemo nove odgovore«. Poudaril je, da je solidarnost ključni princip evropskih sporazumov. Brez nje ne more biti kohezije. Solidarnost mora tudi zagotoviti, da ne bi prišlo do razdelitve EU na sever in jug; pot naj vodi k zblizjevanju ne pa k poglobljanju razlik.

Drugače od številnih državnikov v Evropi, italijanski premier Giuseppe Conte v času pandemije ni ubiral militarističnih strun, prav nasprotno, deloval je kar se da demokratično in svojo nalogo tudi po oceni mednarodnih medijev dobro opravljal. Prav v času pandemije je skupaj s predsednikom Sergiom Mattarelo postal najbolj priljubljena politična osebnost v državi. Sandor Tence ga ocenjuje kot enega redkih evropskih državnikov, ki vzdržuje dobre odnose tako z Rusijo kot z ZDA. Je dober primer za to, kako se v ekstremnih krizah lahko porodijo tudi novi, obetavni in močni evropski voditelji, ki meje mehčajo, ne pa krepijo. Čeprav italijanski populist v ligašvem Matteom Salvinijem na čelu, kot v svojem komentarju ugotavlja Marko Marinčič (Primorski dnevnik, 20. april), izrabljajo vsako priložnost za sabotiranje vladnih prizadevanj »Conteju v zdajšnji krizi raste konsenz, Ligi pada«. Predvsem pa je pomembno, da se Conte zaveda pomena evropske integracije, ki jo, kot vse več ljudi, povezuje z besedo »solidarnost«.